

- DAG = BOULLÓN AGRELO, A. I. (coord.) / MÉNDEZ, LUZ / NAVAZA, Gonzalo / PALACIO, Antón: *Diccionario dos apelidos galegos* (en preparació).
- DdD = SANTAMARINA, Antón (coord.): *Diccionario de Dicionarios. Corpus lexicográfico da lingua galega*. Instituto da Lingua Galega. <<http://sli.uvigo.es/TILG/index.html>>.
- HGN = PIEL, Joseph M. / KREMER, Dieter (1976): *Hispano-gotisches Namenbuch*. Heidelberg: Carl Winter.
- LOUREDO RODRÍGUEZ, Eduardo (2015): «On the use of the article with people's proper names in Galician», *Dialectologia*. Special Issue, V, pp. 167-190.
- MONJOUR, Alf (1988): «Notes de dialectologie ouest-hispanique: résultats particuliers du suffixe -OLA en galicien et en asturien», *RLiR*, 52/207-208, pp. 371-384. <<http://dx.doi.org/10.5169/seals-399832>>.
- NAVAZA, Gonzalo (2007): *Fitotoponimia galega*. A Coruña: Fundación Barrié. Biblioteca Filolóxica Galega do Instituto da Lingua Galega. <http://ilg.usc.es/agon/wp-content/uploads/2010/09/Fitotoponimia_galega.pdf>.
- NAVAZA, Gonzalo (2007): *Toponimia de Caloira*. Caloira: Concello de Caloira.
- NAVAZA, Gonzalo (2016): «Toponimia miñorá: Miñor, Nigrán, Gondomar, Baiona», en BOULLÓN AGRELO, A. I. (ed.): *Estudar toponimia: aproximacións metodolóxicas e interpretativas*. Anexo 75 de *Verba. Anuario Galego de Filoloxía*. Santiago: Universidade de Santiago, pp. 81-113.
- NAVAZA, Gonzalo (no prelo): «Particularidades fonéticas e morfolóxicas en apelidos galegos», *Antroponimia e lexicografía. Simposio ILGa 2016*. Santiago: Consello da Cultura Galega.
- NG = *Nomenclador de Galicia*. Xunta de Galicia. <<http://www.xunta.es/nomenclador/busca.jsp>>.
- PTG = Proxecto Toponimia de Galicia. <<http://toponimia.xunta.es/>>.
- TMILG = VARELA, Xavier (dir.): *Tesouro Medieval Informatizado da Lingua Galega*. Instituto da Lingua Galega. <<http://ilg.usc.es/tmilg/>>.
- VARELA AENLLE, Carlos Xesús (2000): *Toponimia del Eo-Navia*. Eilao [Asturias]: Mesa prá Defensa del Galego de Asturias. Reed.: *Repertorio toponímico e xenilítico da terra Eo-Navia*. Universidade de Vigo, 2010. <http://anl.uvigo.es/UserFiles/File/A%20xente/REPERTORIO_TOPONIMICO.pdf>.

PRADILLA, Miquel Àngel (2015): *La catalanofonia. Una comunitat del segle XXI a la recerca de la normalitat lingüística*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 179 p.

L'any 2015 veia la llum aquesta obra benvinguda de Miquel Àngel Pradilla. *La catalanofonia* és un d'aquests meritoris assajos d'integrar en un mateix treball l'anàlisi de la situació de la llengua catalana en els diferents territoris on es parla, amb precedents com els *Informes sobre la situació de la llengua catalana* coordinats pel mateix Pradilla i Natxo Sorolla sota el paraigua de la Xarxa CRUSCAT de l'IEC,¹ un volum col·lectiu centrat en l'anàlisi demolingüística i coordinat per Ernest Querol (coord., 2007) i un de més recent, editat per Miquel Strubell i Emili Boix-Fuster (ed., 2011) i adreçat a un públic internacional, centrat en les polítiques lingüístiques. En aquest últim, Pradilla hi publicava un capítol de títol anàleg i, en certa manera, embrió del treball que ens ocupa. Una obra ambiciosa si es té en compte que l'emprén un sol autor, que integra l'anàlisi de les polítiques lingüístiques amb l'anàlisi demolingüística, i que encara hi suma una tercera pota, de caràcter programàtic. En efecte, com assenyala Isidor Marí en el pròleg, aquesta obra hauria de ser acollida «no sols com a estudi descriptiu i interpretatiu de la nostra realitat sociolingüística» sinó també «com a fonament de l'acció col·lectiva envers aquesta situació» (p. 11).

El llibre s'estructura en quatre capítols i un corol·lari. Els tres primers contenen una suggeridora

1. Podeu consultar-ne les successives edicions ací: <<http://blogs.iec.cat/cruscat/publicacions/informe/>> (última consulta: 07/11/2016).

recapitulació de les polítiques lingüístiques vigents en els diferents territoris de parla catalana. Seguint la distinció establerta per Heinz Kloss i ampliada més endavant per Robert L. Cooper, cada capítol s'ocupa d'un dels grans àmbits d'aquestes polítiques: el primer tracta la *planificació formal* o la gestió del corpus de la llengua, el segon la *planificació funcional* o la gestió dels seus usos públics, i el tercer la *planificació de l'adquisició*, és a dir, les polítiques lingüístiques educatives, orientades a la producció de nous usuaris. El quart capítol, el més extens, s'inicia amb una caracterització sociodemogràfica i lingüística del conjunt dels territoris de parla catalana que dona pas a una anàlisi territorialitzada dels coneixements, usos i representacions lingüístiques a Catalunya, les Illes, el País Valencià i Andorra. En el cas de Catalunya, a més, dedica un apartat específic a la població jove. El corol·lari que clou el volum en resumeix el contingut i n'explicita la dimensió programàtica.

Aquest últim aspecte és de fet el que dona coherència al conjunt i constitueix el propòsit últim de l'obra. El títol mateix és tota una declaració d'intencions: en efecte, hi apareixen els tres mots clau a partir dels quals basteix tota la proposta. En primer lloc, la noció de *comunitat lingüística*, que hi ocupa un espai central. Com admet l'autor en la introducció, «la reflexió sobre la comunitat idiomàtica subjau en tot el text» (p. 15), i caldria afegir que no només ací: el lector que estiga familiaritzat amb l'obra de Pradilla sabrà que és una preocupació constant i transversal de bona part dels seus treballs. Entre les propostes teòriques que fan més èmfasi en els factors simbólicoactitudinals —en la línia de William Labov— i les que ressalten la importància dels factors comunicatius i la freqüència d'interacció —en la línia de John J. Gumperz— l'autor es decanta clarament per les segones. En conseqüència, i com a antídoto contra la desvertebració actual dels territoris de parla catalana, Pradilla defensa l'establiment d'una veritable «comunitat comunicativa» que potencie la interacció entre parlants i la circulació de productes culturals entre territoris.

El terme *catalanofonia* —encunyat a imatge i semblança d'altres espais lingüístics i culturals com la *francofonia* o la *lusofonia*— és el que proposa Pradilla com a catalitzador de la proposta. L'autor sosté que «defugir les consideracions identitàries (nacionals) i centrar el debat en l'àmbit cultural aplanaria molt el camí d'una entesa sempre complicada» (p. 39). La mateixa noció de catalanofonia sintetitza aquest intent de posar el focus sobre els factors interaccionals i relegar els factors simbólicoactitudinals en la definició de la problemàtica: ras i curt, de deixar en un segon pla l'espínós debat sobre l'horitzó d'articulació identitària i sociopolítica que suggereix —potser de manera inevitable— el terme Països Catalans. És clar que les resistències de determinats sectors, especialment del País Valencià i en menor mesura de les Illes i l'Aragó, a la vertebració comunicativa dels territoris de parla catalana tenen arrels més profundes que una mera «qüestió de noms», però no és menys cert que tota proposta que pugui encaminar-nos en una direcció encertada és preferible a la inacció: benvinguda siga, doncs. Per últim, d'acord amb Pradilla l'aspiració última de la catalanofonia com a comunitat comunicativa hauria de ser l'assoliment de la *normalitat lingüística*, el darrer dels mots clau presents al títol i que l'autor associa a la «funcionalitat completa i ús social predominant» (p. 169) del català en el seu territori històric.

Les polítiques lingüístiques es configuren com un element central i indefugible si es vol dur a bon port aquesta proposta. Com bé remarca l'autor, una acció coordinada i decidida de les institucions —en concert amb el moviment cívic i associatiu— és imprescindible per a facilitar, consolidar i incrementar els intercanvis comunicatius entre territoris; per a promoure l'establiment o com a mínim la *instal·lació* (Lamuela, 2004) del català en els diferents territoris constitutius de la catalanofonia; i finalment per a garantir que les institucions educatives proporcionen un accés universal al català al conjunt de la població: només d'aquesta manera se n'assegura el funcionament com a llengua comuna i de cohesió social tot prevenint, al mateix temps, situacions inequitàtives. És sobre aquests aspectes que incideixen els tres primers capítols de *La catalanofonia*, com hem vist adés. Atesa la impossibilitat de sintetitzar-ne els continguts en l'espai d'aquesta recensió, em limitaré a destacar algunes aportacions rellevants de l'autor i alguns punts forts de la seua aproximació.

En primer lloc, i contra l'actitud «cratòlatra» que va retraure Guillem Calaforra (1997) a una part de la sociolingüística catalana, Pradilla analitza amb solvència la imbricació profunda entre les dinàmiques de mobilització «des de baix» i de planificació «des de dalt». Això li permet apuntar l'existència de

sinergies però també de tensions entre l'acció institucional i l'anomenada societat civil, que ja lluia en la seua anàlisi de la *contraplanificació lingüística* dels governs del PP al País Valencià (Pradilla 2002). En aquesta ocasió, l'autor remarca que les posicions dels diferents actors de les polítiques no estan fixades a priori: tant els agents institucionals com els moviments associatius poden prendre posicions favorables i contràries a la promoció del català. Resulta suggeridora, en aquest sentit, la seua anàlisi dels discursos que des d'un paradigma «neoliberal» i sota l'enseny dels drets individuals han impugnat, mitjançant diferents plataformes de la societat civil, la promoció del català a Catalunya i han aconseguit mediatitzar «la promoció decidida dels drets col·lectius que emanen de la territorialitat i de la historicitat» (p. 152). Així doncs, l'autor se situa de ple en el marc d'una sociolingüística del conflicte, que han defensat Rafael L. Ninyoles (2001) i ell mateix en més d'una ocasió. Una opció que pren encara més sentit si tenim en compte que l'escriptura del llibre coincideix amb un període (2011-2015) especialment convuls en el camp de les polítiques lingüístiques educatives. A la conflictivitat entorn dels models trilingües abanderats pels últims governs del PP al País Valencià i les Illes cal afegir-hi la judicialització del model de conjunció en català a Catalunya, especialment a partir de la Sentència 31/2010 sobre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya i de l'impuls de la LOMCE, que compta entre els seus objectius la regulació de l'ús vehicular del castellà en el sistema educatiu català (Pons 2014; Pradilla 2016).

Un dels punts forts del volum és el tractament de la planificació formal, un dels principals camps d'expertesa de l'autor. Potser no caldrà recordar que Pradilla aborda aquesta qüestió des d'una posició privilegiada, com a valencià que exerceix la docència a la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona, com a dinamitzador cultural de la cruïlla catalanovalenciana, i finalment com a membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. Del capítol que hi dedica resulta especialment suggeridora la seua discussió de la distinció postulada pel romanista Georg Kremnitz entre les funcions *demarcativa* i *comunicativa* de les llengües. Mentre que la primera ressaltaria les idiosincràsies comunicatives dels individus i les societats, la segona és una derivada de la freqüència global d'interacció entre els membres d'una societat. Les dues funcions són complementàries: quan s'incrementa el valor demarcatiu d'una llengua se'n redueix el valor comunicatiu, i viceversa. Seguint l'argument de Kremnitz i Pradilla caldria trobar un equilibri entre les dues funcions, de manera que la major identificació dels usuaris afavorida per l'adopció de solucions locals no repercutisca en una pèrdua de valor comunicatiu —que podria afectar, per exemple, els productes que circulen en el mercat editorial— i, a la llarga, en un risc de fragmentació i de creació de llengües diferenciades per elaboració —*Ausbausprache*, en termes de Kloss.

En el nostre ecosistema comunicatiu contemporani aquesta tensió entre demarcació i comunicació s'ha de resoldre, a més, en un moment d'impàs entre un model de gestió normativa monocèntrica encapçalada per l'IEC, que ha promogut un estàndard composicional i polimòrfic, i un nou panorama de gestió policèntrica, en què a més de l'IEC hi intervien altres actors, de manera prominent l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. Tot plegat, a més, amb les dificultats afegides que imposa un «context d'autonomització comunicativa i de deficient interacció interregional dels parlants» (p. 161). Com expressa lacònicament l'autor, en aquest marc «la qüestió a dilucidar ja no és tant la unitat de la llengua sinó el seu funcionament unitari» (p. 39). Pradilla posa el dit a la nafra: el fet és que, sense una mínima coordinació dels agents socials i les institucions dels diferents territoris —en relació a la gestió del corpus però també a la integració del mercat cultural i mediàtic— les tendències disgregadores tenen tots els números d'imposar-se. Agradeix més o menys, el cert és que de facto —i de iure!— «ens trobem més a prop d'un model amb diversitat de varietats referencials i centres codificadors» (p. 40). Així les coses, opine que, si vol prosperar, la proposta de Pradilla requereix de manera urgent l'establiment d'una interlocució franca, permanent i fluida entre l'IEC i la resta d'entitats normatives, en especial l'AVL.

L'últim capítol del llibre conté una anàlisi força exhaustiva dels coneixements, els usos i les representacions lingüístiques en els diferents territoris de parla catalana des d'una perspectiva demolingüística. Es tracta del primer informe actualitzat i de conjunt des de les anàlisis aplegades a Querol (coord., 2007), que es basaven en les diferents *Enquestes d'usos lingüístics* (EUL) de 2003 i 2004 i en l'enquesta de l'AVL de 2004. El lector d'aquesta recensió podria pensar que el capítol és un afegit poc justificat.

Res més lluny de la realitat: per a Pradilla les dades empíriques són el termòmetre més fiable per al diagnòstic i l'avaluació de les polítiques lingüístiques que ha dissecionat en els apartats precedents. I en efecte, les dades reflecteixen com les diferents apostes institucionals poden afavorir la consolidació i el creixement de les competències i els usos però també jugar-hi a la contra.

De l'aproximació de Pradilla vull destacar-ne en primer lloc la seua meritoria incursió en el terreny macroeconòmic, crucial per a entendre els fluxos demogràfics que condicionen les dinàmiques sociolingüístiques als Països Catalans, uns territoris amb baixes taxes de natalitat i una economia necessitada de la importació periòdica de grans quantitats de mà d'obra poc qualificada. També és remarcable l'aprofitament de les dades de l'*Enquesta modular d'hàbits socials* (2010) de les Illes i del *Baròmetre de la Comunicació i la Cultura* per a Catalunya i el País Valencià. Mentre es va dur a terme, el *Baròmetre* va proporcionar-nos les úniques dades sobre llengua inicial i llengua d'identificació disponibles per al País Valencià, ja que la —per altra banda irreprotxable— sèrie d'enquestes del Servei d'Investigacions i Estudis Sociolingüístics (SIES) de la Generalitat Valenciana no incorpora preguntes sobre aquestes variables.

Quant a les dades, l'autor destaca els forts desequilibris interterritorials i constata la minorització de la població d'origen catalanoparlant en el conjunt de la catalanofonia: tan sols hi representa un terç de la població. Per àmbits territorials, a Catalunya el català presenta un notable poder d'atracció entre la població d'origen castellanoparlant. Tanmateix, aquesta tendència no aconsegueix compensar el desequilibri demogràfic entre catalanoparlants i castellanoparlants inicials a causa —entre altres— de l'atracció cap al castellà dels al·loglots. A les Illes, entre 2003 i 2010 es detecten caigudes notables dels diferents indicadors —domini oral, ús en diferents contextos i identificació amb la llengua— fruit de l'arribada d'un important contingent al·lòcton en aquest període. Al País Valencià destaca la forta minorització del grup de llengua inicial catalana (22,6 %), que fa que la lleugera atracció que es detecta en relació a la identificació (25,8 %) resulte del tot insuficient. A més, l'enquesta de 2010 del SIES reflectia grans caigudes en la competència oral i l'ús de la llengua en diferents àmbits —unes dades que no acaben de millorar en l'enquesta de 2015, difosa després de la publicació del llibre, a pesar de l'estabilització dels indicadors com a conseqüència de la retracció de la població al·lòctona. Finalment, la realitat d'Andorra es troba fortament condicionada pels fluxos migratoris, que han provocat la minorització del col·lectiu d'origen catalanoparlant i la consolidació del grup castellanoparlant com a majoritari. En canvi, és el territori amb major atracció cap al català en la transmissió intergeneracional i en la identificació lingüística i s'hi detecta un ús equilibrat del català i el castellà a pesar del desequilibri esmentat quant a la llengua inicial. Tot plegat conseqüència, d'acord amb Pradilla, de «l'alt valor social del català» (p. 169).

Abans d'acabar, permeteu-me destacar alguns mèrits addicionals de l'autor i esbossar-li alguna crítica. Entre els primers, alguns aspectes que podrien semblar menors però que considere remarcables: per exemple, l'honestetat amb què esmenta la coautoría d'algunes de les anàlisis o la cura en la caracterització metodològica i la validesa de les variables. També s'agraeix l'opció pels gràfics a color, encara inusual però que fa infinitament més agradable i intuïtiva la visualització i interpretació de les dades —i que contrasta, cal dir-ho, amb l'escassa qualitat de la coberta. Finalment, vull destacar el treball d'estil i l'apassionament amb què escriu Pradilla, que s'allunya expressament de l'asèpsia —pretesament més científica— dels qui no fan explícits els seus posicionaments, però sempre des del rigor i la sistemàticitat en l'anàlisi i interpretació de les dades. És lícit preguntar-se si aquest apassionament pot dificultar l'assimilació de les propostes de l'autor entre certes capes socials i institucions que, altrament, hi podrien ser més receptives. En qualsevol cas, més que d'un demèrit de la formulació de Pradilla, el meu neguit deriva de la necessitat que altres agents s'apropien i vehiculen —alternativament, si cal— la proposta.

La principal crítica té a veure amb les discontinuïtats entres apartats en relació a quants —i quins— territoris inclou en l'anàlisi. En la majoria de casos, l'escassetat o la mancança de dades i/o la inexistència de polítiques lingüístiques pròpies en determinats territoris en justifica a bastament l'exclusió. En altres, però, això no és tan clar: per exemple, la Franja figura en l'apartat dedicat a la planificació de

l'adquisició però desapareix de l'anàlisi demolingüística, a pesar de la disponibilitat d'una enquesta d'usos lingüístics de 2004 —la més recent, de 2014, veuria la llum després de l'aparició del volum. Per contra, Andorra figura en l'apartat demolingüístic però apareix només escadusserament en l'anàlisi de la planificació funcional i de l'adquisició, tot i la seua singularitat en tots dos camps —com a únic territori amb el català com a llengua oficial exclusiva i pel complex sistema educatiu en què conviuen els models andorrà, francès i espanyol. També sobta la inclusió d'un apartat específic sobre les cohorts joves a Catalunya que no es reprèn per a la resta de territoris. Ara bé, tot i sent cert que aquestes discontinuïtats no afavoreixen la percepció d'homogeneïtat i coherència entre les parts, queda fora de tot dubte que no en desvirtuen el conjunt.

En definitiva, tenim a les mans una obra ambiciosa, reeixida i de lectura del tot recomanable per a estudiants i docents de llengua, per als diferents actors de les polítiques lingüístiques a casa nostra —tant a nivell institucional com de la societat civil— i, en general, per a qualsevol lector interessat en les vicissituds i els reptes que afronta el català si vol consolidar-se com a llengua viable en el nou context multilingüe i post-industrial d'Europa. Una proposta que rema en bona direcció i que al meu parer cal desenvolupar, modular i vehicular a diferents audiències, amb preocupacions i interessos comuns des d'un punt de vista objectiu, però potser no prou conscients de la necessitat i dels beneficis de trillar i transitar conjuntament els camins que assegurin la sostenibilitat de la llengua a mitjà i llarg termini. Per a acabar, i si m'excuseu les ressonàncies marxianes, diria que la proposta de Pradilla assenyalava un horitzó *estratègic* raonat i raonable: ara cal que un conjunt ampli d'actors l'entome i que es dissenyen i es posen en marxa els moviments *tàctics* que ens hi encaminen.

Avel-lí FLORS-MAS
Universitat Oberta de Catalunya i CUSC-UB

Referències

- CALAFORRA, Guillem (1997): «La cosificació de les normes d'ús lingüístic. Aspectes sociològics d'un discurs distorsionat». *Caplletra. Revista Internacional de Filologia*, vol. 21, p. 147-159. Disponible en línia a: <<http://www.raco.cat/index.php/Caplletra/article/view/298379/387465>>.
- LAMUELA, Xavier (2004): «Instal·lació o establiment? Encara sobre els objectius de la promoció lingüística». *Caplletra. Revista Internacional de Filologia*, vol. 37, p. 215-242. Disponible en línia a: <<http://www.raco.cat/index.php/Caplletra/article/view/281603/369435>>.
- NINYOLES, Rafael L. (2001): «Conflicte lingüístic i ideologia», dins MOLLÀ, Toni (ed.): *Ideologia i conflicte lingüístic*. Alzira: Bromera, p. 13-32.
- PONS, Eva (2014): «La regulació lingüística de la LOMCE: i ara, la via legislativa». Apunt al Blog de la Revista de Llengua i Dret [en línia]. <<https://eapc-rld.blog.gencat.cat/2014/03/13/la-regulacio-linguistica-de-la-lomce-i-ara-la-via-legislativa-eva-pons/>>.
- PRADILLA, Miquel Àngel (2002): «La política lingüística contemporània al País Valencià». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, vol. 16, p. 101-119. Disponible en línia a: <<http://revistes.iec.cat/index.php/TSC/article/view/5675/10773>>.
- PRADILLA, Miquel Àngel (2016): «El model lingüístic educatiu a Catalunya. Crònica glotopolítica d'una involució». *Estudis Romànics*. Vol. 38, p. 295-310. Disponible en línia a: <<http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000231/00000016.pdf>>.
- QUEROL, Ernest (coord.) (2007): *Llengua i societat als territoris de parla catalana a l'inici del segle XXI. L'Alguer, Andorra, Catalunya, Catalunya Nord, La Franja, Illes Balears i Comunitat Valenciana*. Barcelona: Secretaria de Política Lingüística, Departament de la Vicepresidència, Generalitat de Catalunya. Disponible en línia a: <<http://llengua.gencat.cat/permalink/63c27a21-5386-11e4-8f3f-000c29cdf219>>.
- STRUBELL, Miquel / BOIX-FUSTER, Emili (ed.) (2011): *Democratic Policies for Language Revitalisation: The Case of Catalan*. Nova York: Palgrave Macmillan.